

**Theologia Scholastica Secundum Viam Et Doctrinam D.
Thomæ Aquinatis, Doctoris Angelici**

In Celebri Archiepiscopali Benedictina Universitate Salisburgensi, methodo
& norma ibidem usitata publicè tradita, & in IV. Tomos digesta ; Qvorvm
Primvs Tractat De Deo Vno Et Trino, Deq[ue] Creatura Angelica ...

Mezger, Paul

Augustæ Vindelicorum, 1695

Articulus I. An & quando liceat operari cum conscientia dubiâ?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74152](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74152)

DISPUTATIO XII.

DE

De Conscientia dubia.

Uo hinc veniunt potissimum ponderanda. Primum est, an cum conscientia dubia sit licitum operari? alterum, quibus modis, & è quibus principiis conscientia dubia deponi possit? ubi plura incidunt, quæ ad notitiam sequentium de conscientia probabili viam sternunt.

ARTICULUS I.

An & quando liceat operari cum conscientia dubia?

SUMMARI A.

1. Divisio dubii in negativum & positivum.
2. In speculativum & practicum.
3. In dubium juris & facti.
4. In vincibile & invincibile.
5. Licet operari cum conscientia speculative dubia.
6. Non licet operari cum conscientia practice dubia.
7. Solvuntur objectiones Poncii.
8. Quid agendum practice dubitanti?
9. Quid scrupuloso.

§. I.

Quid & quotuplex sit conscientia dubia?

Dubiam conscientiam illam tantum appellamus, quæ in neutram partem contradictionis assensu determinato inclinatur. Unde etiam tantum improprie, vel inchoative conscientiam esse supra diximus. Dividitur juxta varias dubii divisiones: Sicque primo dubium aliud est negativum, aliud positivum. Negativum est, suspensio iudicii proveniens ex defectu medii & rationis probabilis est ex utraque parte, uti in speculativo est, an alia sint paria: in practico, si tunc hora noctis duodecima obligans ad jejunandum? sintne recitatae horæ Canonicae, quando ex precedenti crapula non recordaris pridie actorum &c. Positivum est, suspensio iudicii proveniens ex æqualitate mediorum, seu morivorum pari pondere in utramque contradictionis partem inclinantium, ita ut intellectus velut in æquilibrio pendens, neutri parti determinate assentiat: ut si propter oppositas rationes Doctorum dubites, si tunc licitum, habere plures præbendas, nec ne? & neque ausis affirmare esse licitum, neque illicitum.

2. Secundò. Dubium aliud est speculativum, aliud practicum. Speculativum dicitur, non quòd aliquo modo non sit practicum, sed quia modo magis universaliter procedit, non determinando ipsum exercitium operis, cum omnibus circumstantiis consideratum, à quibus exercitium operationis hic & nunc dependet. Practicum est de operatione prout hic & nunc exercenda. E.g. dubitas absolute, si tunc licitum die jejunii comedere ova, lactinia? speculative dubitas. Si dubitas, an tibi in hac provincia, hoc loco, itinere, in hoc servitio, occupatione, occasione constituto id liceat? practice dubitas. Contingit autem frequenter, ut cum dubio specula-

tivo consistat conscientia certa de rectitudine suæ operationis, quando operatio separatim à determinatis circumstantiis accepta non esset certò licita, sit autem licita ex accessu novæ rationis, vel circumstantiæ, vel recte advertunt Cajetanus, Medina contra Vasquez. Sic enim, quod est speculative illicitum, sit practice licitum ex superventu novæ circumstantiæ: e.g. Davidi ob extremam necessitatis circumstantiam fas erat comedere panes propositionis, quos alioquin Laicis lex interdixerat. Eadem circumstantia licitam reddit administrationem Sacramentorum in materia dubia, alias vetitam. Pari ratione, quod est speculative dubium an liceat, ex novæ rationis, fundamenti, circumstantiæ accessu certum potest fieri, quòd liceat. Sic miles potest habere dubium speculativum, an bellum, quod à suo principe geritur, sit iustum, & interim practice certò judicare sibi licitum esse, principi ad bellum vocanti parere, cum ipse non sit, determinare, an bellum sit iustum. Judex speculative dubitans, an liceat secundum allegata & probata damnare, quem scit innocentem, practice potest formare iudicium, id sibi licere, quia hoc cum S. Doctore sentiant esse licitum plurimi docti & graves Auctores.

Tertiò. Dubium aliud est juris, & aliud facti. Dubium juris est, cum dubitatur de Lege, censura, impedimento, obligatione, licitate, valore actus, &c. e.g. si tunc talis contractus usurarius; si tunc testamentum validum, professio legitima, &c. Dubium facti est, cum dubitatur de existentia actus, vel circumstantiæ alicujus, an v.g. emisseris votum, consenseris delectationi, fueris confessus peccatum, recitaveris horas, &c. Sæpius tamen quæstio ac dubium facti intermiscetur dubio juris. Nam quæstioni, an lex obliget, admiscetur illa facti, fueritne promulgata: Quæstioni de validitate dispensationis admiscetur illa, an Summus Pontifex fuerit veraciter informatus: Quæstioni de validitate Professionis, an habuerit ætatem præscriptam: Quæstioni, an obligeris præcepto jejunii aut impleveris annum 21. &c.

Tandem dubium omnibus istis modis acceptum vel est vincibile, quod adhibita diligenti inquisitione deponi potest; vel invincibile, quod post diligentem inquisitionem deponi & veritas certa obtineri non potest.

§. II.

§. II.

Resolutio questionis.

5. **CONCLUSIO PRIMA.** *Licet operari cum conscientia speculative dubia, quando dubio speculative subnectitur iudicium practice certum de honestate operationis.* Ita communis DD.

Ratio est: Quod toties quis licite operatur, quoties prudenter iudicat, se licite & honeste operari: Sed potest quis habens dubium speculative de honestate operationis adhuc prudenter iudicare, se licite & honeste operari, ut patet ex instantia militis §. Superiori adducta: Ergo. Licet enim dubium practicum regulariter & per se loquendo oriri solet ex dubio speculative, tanquam proprietates ex essentia, & virga ex radice, & effectus ex causa, & propositio subalternata ex subalternante; e. g. Si dubitas speculative, an sit licitum iter agere die festivo, etiam per se loquendo practice dubitabis, si tibi hoc festivo die licitum iter agere. Dubitas speculative, an res sit tua? etiam dubitabis practice, an illam hic & nunc licite retinere possis. Nihilominus ex speciali ratione, titulo, circumstantia aliquando dubium speculative, eiusve influxus in dubium practicum per accidens tollitur: ita miles, non obstante dubio speculative de iustitia belli, ex speciali ratione, quod, cum ipse non sit hoc dubium determinare, stare possit iudicio Principis vel Reipublice, format certum iudicium, sibi hic & nunc licitum esse bellare. Possessor non obstante invincibili dubio, num res sit sua, format certum iudicium ex titulo possessionis, sibi licitum esse rem illam retinere. Medicus cum dubio speculative, num medicina sit profutura, parochus cum simili dubio, num materia sit valida, uterque certo iudicat, sibi hic & nunc licitum esse applicare medicinam, materiam dubiam, emergente speciali circumstantia necessitatis praevalente novum & certum fundamentum discursui practice: in casu necessitatis potius est adhibendum probabile & dubium medium, quam negligenda salus proximi. Sit ergo.

6. **CONCLUSIO SECUNDA.** *Nunquam licet operari cum conscientia practice dubia.* Ita communis DD.

Et ratio est primò: Illa operatio non est honesta & licita, cui deest proxima prudentialis regula honestatis moralis, unde Apost. cit. dixit, *quod non est ex fide*, hoc est, actuali consensu & credulitate, quod aliquid sit licitum, peccatum est: Sed operationi, qua exercetur à practice dubitante de honestate ipsius, deest illa regula proxima, ut patet: Ergo.

Secundò: Committere se proximo periculo peccandi est intrinsecè malum, juxta illud Eccles. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo*: eodem quoque praecepto, quo prohibetur aliquod opus, prohibetur pariter occasio proxima ipsius: sed practice dubitans committit se proximo periculo peccandi; neque enim est securus, an hic & nunc non offendat DEUM; cum non habeat majus fundamentum credendi, se DEUM offendere, quam non offendere: ergo exercet operationem intrinsecè malam.

Tertiò. Dubitanti de honestate operationis, malitia ipsius est interpretivè voluntaria, nam perinde ipsi est, siue actio sit honesta, siue turpis; & qui eligit operationem, interpretivè eligit & vult illa, qua praevidet posse comitari vel consequi talem operationem: Sic, qui eligit lufum, dubius de lucro vel damno, censetur interpretivè esse contentus, siue lucretur, siue perdat. Agrotus fumens medicinam, & dubius, si tunc profutura, vel obfutura, censetur esse contentus, sique imputatur, si medicina potius oblit, quam proficit.

Tametsi talis operatio esset planè per accidens, neque honestas objecti refunditur in operationem, nisi sit directè volita, uti communiter docetur in Tract. de Act. humanis.

Obicit tamen Poncius in 2. dist. 37. q. 2. a. 1. Dubium speculative potest consistere cum licita operatione: Ergo & practicum.

Secundò. Nulla cognitio sufficit ad malè operandum, nisi qua proponit objectum ut malum: Sed conscientia practice dubia objectum non proponit ut malum: Ergo non sufficit ad peccandum.

Tertiò. Non peccat, qui eligit operationem minus probabiliter licitam: ergo neque peccat, qui eligit operationem dubie licitam. Consequentia probatur: operatio minus probabiliter licita apparet magis illicita quam licita, turpis quam honesta: at operatio dubie licita tantum apparet vel equaliter, vel nullo modo licita: ergo si illam, etiam istam licet amplecti.

Respondeo ad 1. insinuatam disparitatem esse, quod cum dubio speculative possit stare iudicium prudentiae rectum & certum, non item cum practice.

Ad 2. Distinguo majorem: nisi qua proponit objectum ut certè vel dubie malum [nam utroque modo proponit, ut practice vitandum] concedo, tantum ut certò malum, nego: sed conscientia dubia non proponit objectum ut certò malum, concedo; ut dubie malum, nego minorem & consequentiam. Nam, cum per conscientiam dubiam malitia actus dubie proponitur, hoc ipso accedit aliud iudicium certum conscientiae rectae ex syneresi deductum, quo dicitur, fas non esse, ingerere se periculo proximo offendendi DEUM.

Ad 3. Nego consequentiam, probationem de qua inferius plura, distinguo: operatio minus probabiliter licita, apparet magis illicita materialiter & speculative, transeat, formaliter & practice, nego. Formaliter enim & practice apparet omninò licita juxta defensores minoris probabilitatis, quod qualiter contingat, infra suo loco dicitur.

Quid ergo agendum practice dubitanti? Respondeo, vel deponendum est dubium, acque in certam conscientiam reducendum, vel abstinendum ab operatione, illique celebratissima regula obsequendum: *In dubiis tutior pars est eligenda.* Dubium porro non temerè & pro libitu deponi debet ac potest, neque ad levem alicujus favorabilis rationis apparentiam, sed vel post diligentiam adhibitam compertà veritate rei, vel si certitudo veritatis haberi nequeat, & dubium sit in-

vincibile, ex doctorum piorumque consilio, vel ex aliquo titulo juris, vel gravi rationum pondere, quæ prudentem iudicio ad rationabilem dubii depositionem sufficiant, aliàs quippe prudens iudicium conscientia formari non potest.

Minora autem fundamenta requiruntur pro scrupulosis [qui ex nullis vel levissimis fundamentis dubitant] quàm pro aliis: quibus ad deponendos scrupulos in dubio juris satisfacere de-

beret ille discursus à Poncio adductus loc. cit. Illud probabiliter licite operor, quod nulla ratione vel autoritate mihi constat esse malum, sed nullâ ratione mihi constat, hoc esse malum: ergo. In dubio verò facti sufficeret iste consimilis: Hoc probabiliter non feci, quod ex nullo fundamento mihi constat, me consensisse, voluntariè distractum fuisse, &c. ergo. Aliàs, dixi, abstinendum esse ab operatione, & obsequendum regulæ Juris. De qua infrâ,

ARTICULUS II.

An sufficiens titulus deponendi conscientiam dubiam in materia iustitiæ sit possessio?

SUMMARIUM.

1. Quid sit bona fidei possessio?
2. Fundamentum sententiæ negatiæ.
3. Affirmatiua probatur ex Regula 65. juris in 6.
4. Ex præsumptione in foro externo.
5. Ex absurdo vitiosi circuli.
6. Solvuntur fundamenta opposita.
7. Citata regula Juris non est limitanda ad forum externum.
8. Notatur inconsequentia in doctrina Fagnani.
9. Negligentia in deponendo dubio parit obligationem restituendi.
10. Possessor dubius quomodo sit obligatus abstinere ab usu & alienatione rei possessæ?

§. I.

Exponitur status questionis.

Definiunt Jurisperiti possessionem ex l. 1. & 3. ff. de acquirenda vel amittend. poss. quòd sit Detentio rei, corporis & animi iurisque adminiculo suffulta. Ubi ly corporis ad rei corporeæ possessionem pertinet: si verò possessio generationem accipiatur, prout comprehendit non tantum corporaliū, sed etiam incorporaliū possessionem, illa particula redundat. Iusta possessio, quæ sola ad deponendum dubium sufficere potest, præter voluntariam detentionem rei tanquam suæ, requirit bonam fidem cum iusto titulo, quales sunt donationis, emptionis, hereditariæ successione, &c. Est autem bona fides credulitas, quâ quis prudenter sibi persuadet, rem, quam possidet, esse suam, vel saltem non esse alienam. Alii brevius, sed minus distinctè vocant sinceram rei alienæ ignorantiam.

Hæc credulitas & existimatio in initio possessionis debet esse positiva, ita ut capiens possessionem rationabiliter existimet, se rem ejusmodi iusto titulo tanquam suam possidere. Unde si dubites, num res sit fortè aliena, possessio ipsi nequaquam suffragabitur, sed manebit malæ fidei possessor obnoxius restitutioni, veluti cum Molina Tract. 2. disp. 61. conclus. 1. docent communiter DD. eò quòd taliter dubitans non habeat aliquem probabilem titulum juris, sine quo non datur iusta possessio. In continuatione verò possessionis dubium exortum, quod adhibitâ diligentia vinci non potest, non tollit aut interumpit bonam fidem, sed ad illam salvandam sufficit, quòd possidens non habeat conscientiam

R. P. Mezg. Theol. Schol. Tom. II.

rei alienæ, sive quòd ipsi non constat, rem, quam possidet, esse alienam: neque enim omnia ad alicujus rei inceptionem necessaria requiruntur ad continuationem illius, veluti [omissis circumstantiis Philosophicis] patet in civili possessione, quæ conservatur per solam animi detentionem, cum tamen solus animus detinendi ad illam inchoandam nequaquam sufficiat. Ita communiter DD. deducunt ex C. fin. de præscript. ubi ad bonam fidem præscriptentis requiritur, ut in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienam. Ad eòque positiva solum existimatio de re tanquam aliena videtur excludi. & ex C. si Virgo 34. q. 1. ubi D. Augustinus dicit: *In jure prædiorum tam diu unusquisque bona fidei possessor rectissime dicitur, quam diu possidere se ignorat alienum; cum verò sciverit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibebitur, tunc iuste iniustus vocabitur.*

Quæritur ergo, an in casu, quo possessor dubitat de jure domini, seu proprietatis, nec potest adhibitâ diligentia dubium vincere, nihilominus ex titulo possessionis certam conscientiam deposito dubio formare possit, sibi licitum esse rem possessam retinere, illâ uti, alienare, &c.

Negativam secuti sunt Adrianus 4. de restitut. & Sorus l. 4. de just. q. 5. a. ult. his adducti fundamentis. Qui se exponit periculo utendi re non suâ, peccat contra iustitiam: sed possessor dubitans de jure proprietatis, si rem dubiam retinere, vel alienare veller, exponeret se periculo utendi re non suâ: ergo peccaret contra iustitiam.

Secundò. Cum super eadem re duo habent æqualem juris prætensionem, res est potius dividenda, quàm alterutri tota adjudicanda, ut servetur æqualitas: sed inter duos dubitantes de dominio rei, is, qui non est possessor, æquè habet jus dubium proprietatis, quam possessor dubius: ergo res non debet à possessore tota retineri, sed inter utrumque dividi.

Tertio. Si quis uti possidet re, quam cum dubio possidet, sequeretur, conjugem de valore matrimonii dubitantem, eodem uti, ad eòque debitum non tantum reddere, sed etiam petere posse: consequens pugnat contra c. Dominus: de secundis nuptiis, & C. inquisitioni de sentent. excommuni.

Q

Quartò.